

Aderen en zenuwen

Het boerenbedrijf a

Paden, leidingen, zichtlijnen, houtwallen, sloten: ze vormen de verbindingen op een boerderij, net als aderen en zenuwen in het menselijk lichaam. Ze zorgen voor interne communicatie en transport. Zowel op fysiek als op fijnstoffelijk niveau. Liggen de bedrijfsonderdelen en verbindingen op de meest logische plek? Kleine aanpassingen kunnen de doorstroming en de voeding soms enorm verbeteren. *Tekst: Kitty Peetoom / Foto's: Joke Bloksma*

Joke Bloksma

Bioloog Joke Bloksma is oud-onderzoeker van het Louis Bolk Instituut en geeft onder meer lessen bedrijfsinrichting op de Warmonderhof. Ze begeleidt boeren bij het inrichten van hun bedrijf met samenhang en identiteit. Daaruit is het Werkboek Gezond Landbouwbedrijf ontstaan. In dit boek benadert ze het gezonde boerenbedrijf als een levend organisme. Download of bestel het werkboek via jokebloksma.nl

Joke Bloksma wordt regelmatig uitgenodigd op een bedrijf waarbij de boel niet lekker loopt, dat inefficiënt werkt, waar mensen elkaar in de weg lopen. "Ik kijk dan ook altijd naar de functies van de bedrijfsdelen en naar de wijze waarop ze verbonden zijn. Organen die met elkaar te maken hebben, wil je bij elkaar in de buurt, en met elkaar in verbinding houden. De verzuivelruimte moet vlakbij de melkput liggen én liefst iets lager zodat de melk zonder te pompen door de leiding kan stromen om optimale melkwaliteit te behouden. Nu auto's en werktuigen steeds groter worden moeten ook de wegen, paden en erven groter worden. Soms maken we achter de boerderij daarvoor een nieuwe, grotere toegang. Bedrijfsdelen die veel aandacht nodig hebben, moeten dicht bij huis gesitueerd worden. Wat rust en stilte nodig heeft, kan beter wat verder weg geplaatst zijn."

Waarom zo vaak recht?

"Verbindingen kun je op allerlei manieren leggen en het is goed om er bewust over na te denken hoe jij dat wilt. Te vaak worden verbindingswegen standaard recht langs de liniaal gelegd. Het teken-tafeldogma noem ik dat. Kaarsrecht als 'meest efficiënte' verbinding vraagt om nuancering. Een pad met lichte bochten maakt dat we steeds vanuit een andere hoek percelen en gebouwen zien en beter weten hoe het met ze is. Die aandacht tijdens het onderweg zijn is ook een vorm van efficiëntie. En bij de rechte paden horen vaak rechte (90 graden) hoeken, die allerminst efficiënt zijn."

"Oude landhuizen en boerderijen hebben vaak een U-vormige oprit, nooit recht op het huis af. Dat geeft een veel mooier beeld. Psychologisch gezien zie je tijdens het oprijden steeds een andere hoek van het erf: de aankomst wordt veel spannender. Feng-shui ontwerpers

als levend organisme – deel 3

maken ook duidelijk dat het bedrijf met een halfronde oprit veel beter met energie wordt gevoed dan met een kaarsrechte oprit. Voor grote vrachtauto's is een U-route bovendien veel praktischer."

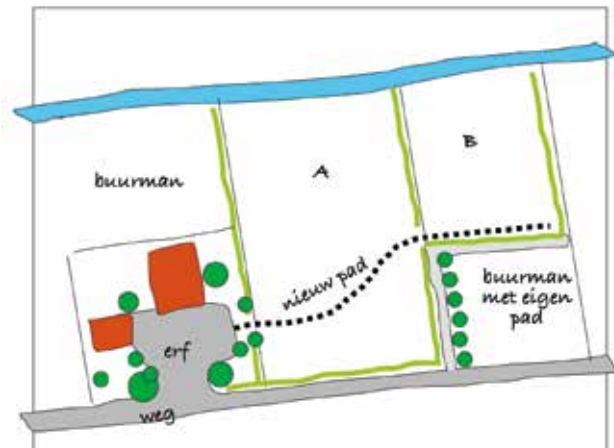
Niet alle boeren hebben dezelfde voorkeuren. "Je kunt over het land een recht pad aanleggen, maar je kunt ook een kronkel aanbrengen. De doelgerichte types willen precies zien waar ze naar toe rijden. De boer uit het voorbeeld (zie kader 'Doel in zicht') wilde iets meer avontuur."

Joke is wars van de negentig-graden-hoek. "Omdat zo'n hoek niet werkt. De energie stagneert. De wielen maken bij zo'n scherpe hoek een modderpoel. Zo'n plek waar wagens vast zitten, voerbalen van de kar afglijden en waar chauffeurs vloeken. Gebruikers zoeken eigen oplossingen: afsteken of grip zoeken in de berm. Zulke spontane 'olifantspaadjes' tonen de fout in het ontwerp. Je kunt maar beter meebewegen: het pad aanpassen door de hoek af te ronden, een klein stukje perceel offeren, een mooie beplanting kiezen voor de buitenbocht en zingend de hoek omrijden. Sommigen leggen op de hoek een agressieve steen neer en 'bewegen tegen'. Dan is het net of het 'afhoeken' wordt bestraft."

Maak water zichtbaar

De route van het water door het bedrijf behoort vaak tot de onzichtbare infrastructuur. Het kruidenbedrijf Belle Marie in Ruinerwold maakte de waterloop weer zichtbaar. Water op zandgrond is zo belangrijk, vinden Andre Dijkgraaf en Margje Timmerman. Dat moet in het zicht blijven. Joke: "Bovendien raakt water 'dood' in ondergrondse pijpen. Het regenwater loopt nu via de daggoet van de kas naar een open goot op ooghoogte, via een flow form naar een open vijver als

Praktisch voorbeeld uit het werkboek:

Doel in zicht?

De oude route voor de tractor naar perceel B liep via de openbare weg en het pad van de buurman. De nieuwe route loopt via een nieuw pad van betonplaten dwars door boomgaardperceel A en een flinke opening in de boomwal. Het voordeel is dat perceel A meer van binnenuit in het zicht is en dat perceel B meer bij het bedrijf is gaan horen. Door de bocht in het pad is het uitrijden avontuurlijker geworden, het doel is niet meteen in zicht.

Routes van aandacht

Neem een bedrijfsplattegrond en leg er een transparant papier overheen. Teken de wegen en paden. Maak de paden waarlangs veel gelopen en gereden wordt dik en laat ze dun als er zelden iemand komt. Kijk of er een logische en vloeiende beweging ontstaat bij dit tekenen. Geef de zichtlijnen aan met blauw, vanuit de verschillende posities langs de paden en vanuit het huis, en maak ze dik als er vaak naar een bepaalde kant gekeken wordt. Zichtlijnen zijn 'routes van de aandacht'. Bij percelen met een cultuurgewas of landbouwhuisdieren is regelmatig zicht noodzakelijk. Het helpt bij de bedrijfsvoering om alle bedrijfsdelen letterlijk in beeld te hebben. Is het patroon van de zichtplekken optimaal voor een goede verzorging? Is er sprake van ongewenste dode hoeken of verwaarloosde percelen? Kan dit verbeterd worden door paden te verleggen, delen te verhuizen, hoge houtwallen te verlagen of andere zichtlijnen te openen?

opslag. "Daaruit kunnen we het weer gebruiken voor de berekening in de kas. We hebben daardoor veel levendiger water. Iedere werknemer houdt nu automatisch meer rekening met het water."

De manier waarop water wordt opgeslagen, is bepalend voor de kwaliteit ervan. "Beweging is heel belangrijk. Een flow form is de kampioen als je zuurstof en vitaliteit in je water wilt krijgen", zegt Joke. "Veel boeren leggen een rechthoekig bassin aan voor hun regenwater. Dat is goedkoop, maar het water erin beweegt weinig. Het wordt tegengehouden door de hoeken. In een bassin met afgeronde hoeken zorgt de wind ervoor dat het water als vanzelf ronddraait. Dat scheelt weer kunstmatige pompen en fontein. Een eivormig bassin blijkt echter het meest efficiënt te zijn, omdat het water daarin op natuurlijke wijze als vanzelf in beweging blijft."

Ecologische verbindingen

De klassieke boerderijen met een grote siertuin vol bloemen en vlinders pasten bij de tijd dat de boeren rijk waren en zich een tuinman konden veroorloven, of een partner die thuis bleef. De tuin droeg bij aan de sfeer, maar had ook betekenis voor het aanzien. "Tegenwoordig ligt dat anders", vertelt Joke, "maar de behoefte aan bloemen, insecten en vogels op het bedrijf is er nog steeds. Een eigentijdse manier om de natuur de tuin in te brengen, en die ik ook adviseer op bedrijven, is het bedrijf te 'dooraderen' met houtwallen, bermen, bloemstroken of brede slootoevers. Het snoeien en maaien is dan veel minder werk dan een border met sierbloemen. Kies de plekken zó, dat zinvolle ecologische verbindingen ontstaan. Het bedrijf wordt verbonden met het omliggende landschap en plant- en diersoorten verplaatsen zichzelf daarlangs. De grote siertuin heeft plaatsgemaakt voor een bedrijf waar natuur de kans krijgt. De magnolia, hortensia, buxus en lavendel worden vervangen door gele kornoelje, wilde rozen, brandnetel, kattenstaarten en engelwortel. Zo creëer je een natuur, en veel sfeer, voor jezelf, je medewerkers en je bezoekers." 🌿

Praktisch voorbeeld uit het werkboek:

Meer natuur

Zie beide plattegronden hieronder. Een akkerbouwer met zevenjarige vruchtwisseling in de polder wilde meer natuur op zijn erf zonder dat het veel productieoppervlak zou kosten. Gerende percelen zijn daarom recht gemaakt, alle percelen zijn even groot gemaakt voor een overzichtelijke vruchtwisseling. In de schuine hoeken die zo ontstonden, is ruimte voor natuur gemaakt. De verloren productieoppervlakte is gecompenseerd door intensiever gewas (rabarber). Langs de Wetering is reliëf gemaakt met poelen en heuvels die spontaan begroeid zijn geraakt in twee jaar tijd. De kinderen hebben een steiger voor hun boot gebouwd. De paden zijn uitgebreid zodat je vanaf de tractor meer van het gewas kunt zien en waardoor er verschillende 'rondjes' te rijden zijn van het werk naar huis. Er is een openbaar 'klompenpad' rond het hele bedrijf gemaakt, dat ook graag gelopen wordt door de medewerkers zelf. De bloemstrook is zo gekozen dat deze aansluit aan die van de buurman, waardoor een ecologische verbinding ontstaat. Het dichtgroeide erf is wat meer open gemaakt om beter op de percelen te kunnen kijken, zonder dat er tochtgaten ontstaan. Verder is het landschap open gehouden.

